

میراث‌های فرهنگی و خویش‌بینی آرام‌بخش

در معرض آسیب‌های گوناگونی قرار دارند و لزوماً شکل و شیوه مراقبت از آن‌ها در برابر آسیب‌های مختلف متفاوت است، ظاهراً گذر زمان و عوامل طبیعی. مهم‌ترین عوامل آسیب‌رسانی به آثار تاریخی به شمار می‌روند اما واقعیت این است که میزان گزند که از این طریق متوجه آثار باستانی می‌شود به مراتب کم‌تر از آسیب‌هایی است که از فعالیت‌های انسانی، حفاری‌های غیرمجاز و نحوه مدیریت بر حفظ این میراث‌ها متوجه آثار آن‌ها می‌شود. طی سه دهه اخیر تخریب و آسیب‌دیده‌گی آثار تاریخی در ایران، روندی صعودی داشته و متأسفانه با وجود همه هشدارها و دل‌نگرانی‌های داخلی و خارجی بابت تخریب و از بین رفتن این آثار، توجه چندانی به این موضوع نشده و دامنه تخریب و خطراتی که متوجه میراث‌های فرهنگی کشور است روز به روز گسترده‌تر شده است.

مدیریت، اصل بنیادی

در طبقه بندی عوامل تهدید و تخریب آثار باستانی می‌توان ضعف مدیریت و بی‌توجهی به ارزش این آثار را به عنوان مهم‌ترین عامل در صدر جدول قرار داد، چرا که سایر عوامل تهدید و تخریب‌کننده میراث‌های فرهنگی اگر به طور مستقیم در سایه ضعف مدیریت به وجود نیامده باشند در چنین سایه ساری می‌توانند امکان عملکرد بیشتری داشته باشند. به عنوان مثال عوامل طبیعی مثل باد و باران و سیل و زلزله

آثار باستانی به عنوان معتبرترین نمادهای به جامانده از زندگی گذشتگان و تمدن‌های از میان رفته و رویدادهایی که تاریخ شاهد آن بوده است از ارزش و اهمیت بسیاری برخوردار است و اگر این واقعیت را بپذیریم که تاریخ نگاشته شده بی‌تأثیر از نوع نگاه و جهت‌گیری فکری مورخان نیست و بخشی از تاریخ را صاحبان قدرت و سلطه نوشته‌اند و نگاه یک سویه آنان بخش‌های مهمی از زندگی بشر را در دوران‌های گذشته در تاریکی قرار داده است می‌توانیم به ارزش و اهمیت آثار تاریخی در رمزگشایی از بخش‌های تاریک تاریخ پی ببریم و باور کنیم که یک گلدان سفالی شکسته و نقوش روی آن بیش از نوشته ده‌ها مورخ می‌تواند ما را با شیوه زندگی و گذران عمر نسل‌هایی از انسان‌هایی که پیش از ما می‌زیسته‌اند آشنا کند و به همین دلیل و دلایل بسیار دیگر است که آثار تاریخی در باور فرهنگی جهان، از ارزش والایی برخوردار است و اهتمام جهانی برای حفظ و نگهداری این آثار و این که یک سازمان جهانی به نام سازمان ملل در قالب سازمان تعریف شده دیگری تحت عنوان یونسکو وظیفه مراقبت جهانی از این آثار را به عهده گرفته است معنا می‌شود.

آسیب‌ها و مراقبت‌ها

مراقبت از آثار باستانی طبعاً محدود به یک یا دو شکل مشخص نیست، چرا که این آثار

این آثار همان قدر اهمیت دارد که مراقبت از یک پالایشگاه، یا فرودگاه، و یا هر جای دیگری که از نظر اقتصادی حایز اهمیت است.

امانت‌سافانه با وجود چنین اهمیتی ضعف سیستم مدیریت در نگهداری از آثار باستانی باعث شده است که جدا از ایلغار این آثار به وسیله قاچاقچیان و عوامل آن‌ها برخی از فعالیت‌های به ظاهر اقتصادی و لازم خود به عاملی برای از بین رفتن این آثار تبدیل شود و مثلاً ساختن یک سد، سبب شود که بخش وسیعی از یک منطقه تاریخی که به گفته کارشناسان گنجینه عظیمی از آثار باستانی را در خود نهفته دارد زیر آب برود و یا ساختن یک برج! در نزدیکی میدان جهان نمای اصفهان باعث شود که یونسکو چتر حمایتی خود را از فراز میدان تاریخی نقش جهان برچیند و اعلام کند که در صورت ادامه ساختمان این برج نقش جهان از فهرست میراث‌های فرهنگی جهانی حذف خواهد شد.

اهمیت این اعتراض یونسکو وقتی به درستی قابل درک خواهد بود که بدانیم از میان صدها اثر تاریخی موجود در ایران تنها شش اثر در فهرست میراث‌های فرهنگی یونسکو جای گرفته‌اند که یکی از آن‌ها یعنی ارگ بم نیز در جریان زلزله منطقه ویران شد. و باعث تأسف است که ساخت و سازهای بی رویه در اطراف مکان‌های تاریخی و بی توجهی به مراقبت از آن‌ها هر روز دامنه تخریب‌ها را گسترده‌تر می‌سازد و هر از گاهی نیز گزارش‌هایی مبنی بر افزایش میزان تخریب در چغازنبیل، تخت جمشید و پاسارگاد منتشر می‌شود. به عنوان مثال، در هفته‌های آخر اردیبهشت و اوایل خرداد نگرانی از نفوذ آب به داخل آرامگاه کوروش و فرسایش بیشتر نقوش برجسته در تخت جمشید بر اثر بارش باران‌های اسیدی ناشی از فعالیت‌های صنعتی در منطقه به جدی افزایش یافته است که پرویز ورجاوند، باستان‌شناس، وضعیت کنونی آثار باستانی را نگران‌کننده توصیف می‌کند.

اما محمد حسن طالبیان، مدیر محوطه میراث جهانی تخت جمشید و پاسارگاد می‌گوید در این نقاط، مشکلی فراتر از آن چه دیگر نقاط باستانی مشابه در جهان با آن مواجه هستند، وجود ندارد. آیا این خوش بینی‌ها واقع بینانه است؟ آیا واقعاً نباید نگرانی مسئولان در مورد حفظ این آثار بیش از آن باشد که پاسخی متفاوت با این خوش بینی‌ها را طلب کند؟

آیا وقتی کارشناسان از ایجاد سد در نزدیک پاسارگاد و اثرات تخریبی آن اظهار نگرانی می‌کنند و یا از ایجاد واحدهای صنعتی که می‌تواند با آلوده‌سازی هوای منطقه خطر تخریب پاسارگاد یا بناهای تاریخی دیگر را افزایش دهد تنها با سکوت باید پاسخشان را داد؟

می‌توانند نقش تخریبی جدی داشته باشند اما مدیریت کارآمد با پیش بینی و پیش‌گیری‌های لازم می‌تواند قدرت تخریبی این عوامل را تا حد زیادی کاهش دهد. اما برخی از عوامل تخریبی مستقیماً از ضعف مدیریت و بی‌توجهی به حفظ آثار تاریخی ناشی می‌شود.

حفاری غیرقانونی و قاچاق

طی دو دهه اخیر قاچاق اشیاء عتیقه و آثار باستانی از کشور به شکل حیرت‌انگیزی افزایش یافته و تقریباً می‌توان گفت که به یکی از پولسازترین رشته‌های تجارت غیرقانونی بدل شده است و در حالی که قانون مجازات‌هایی را برای عاملین حفاری‌های غیرمجاز و قاچاق اشیاء عتیقه و باستانی در نظر گرفته است عملاً اقدام جدی و بازدارنده‌ای در این مورد نشده است تا جایی که عاملان قاچاق اشیاء باستانی، بخش‌هایی از پیکره‌ها و سنگ نوشته‌های تخت جمشید را هم که ظاهراً به عنوان مهم‌ترین بنای تاریخی ایران و جهان باید مورد مراقبت قرار گیرد، به سرقت برده‌اند. حفاری‌های غیرقانونی انجام شده در نقاط مختلف کشور که شمار آن‌ها از حد تصور بیرون است و رقت‌بارترین نمونه آن را در جیرفت شاهد بودیم، نشان‌دهنده این است که در مراقبت از آثار باستانی و ابنیه تاریخی با ضعف مدیریت روبرو هستیم و بدون این که بخواهیم اقدامات انجام شده برای جلوگیری از تخریب و تهدیدها را نادیده بگیریم باید

اعتراف کنیم که این اقدامات هرگز در حدی نبوده است که به طور جدی بتواند مانع از ویرانی و غارت آثار باستانی ایران بشود. تردیدی نیست که حفظ و حراست تمام عیار با توجه به شمار زیاد آثار تاریخی و باستانی در ایران و پراکندگی این آثار در نقاط مختلف، کاری دشوار است، اما اگر به یاد داشته باشیم که ارزش این آثار برای کشور به مراتب

**حفاری‌های غیرقانونی
انجام شده در نقاط
مختلف کشور که شمار
آن‌ها از حد تصور بیرون
است و رقت‌بارترین
نمونه آن را در جیرفت
شاهد بودیم**

بیشتر از ارزش نفت و گاز و معادن مس و ثروت‌های طبیعی دیگر است و حتی درآمد ریالی آن‌ها می‌تواند با همه این منابع و یا بخش عمده‌ای از آن برابری کند ضرورت حفظ و نگهداری آن‌ها بیشتر قابل درک خواهد بود و در این صورت در خواهیم یافت که تامین امکانات و نیروی انسانی لازم برای مراقبت از